

Hlava I.

VZRŮSTAJÍCÍ DŮLEŽITOST SOCIÁLNÍCH OTÁZEK.

V životě našem naskytují se okamžiky, které vyžadují veškerých našich schopností, kdy pocítujeme, že nezbývá, než abychom, odhodíce všechny sebeklamy, rozhodli se a jednali s veškerým svým rozumem a energií. Tak i v životě národů naskytují se období, která obzvláště vyžadují opravdovosti a důmyslu.

Zdá se, že jsme právě vstoupili do takového období. Znovu a znovu byli národové a civilisace postaveni před problémy, jež musili, právě tak jako hádanku sfingy, buď rozřešiti nebo zahynouti; ale nikdy dříve nevyskytly se problémy tak obsáhlé a složité. Není divu. Že poslední léta tohoto století přinášejí důležité sociální otázky, jest nezbytným následkem hmotného a duševního pokroku, jímž se toto století vyznačuje.

Mezi vývojem společnosti a vývojem druhu jest blízká obdoba. U nejnižších útvarů živočišných jsou části jen nepatrně rozrůzněny; potřeb a schopností je málo a jsou jednoduché; pohyb zdá se být automatický a pudý stěží lze rozeznat od rostlinných. Některé z těchto živoucích bytostí jsou tak homogenní, že rozřeží-li se na kusy, každý kus zase žije. Když však život postupuje a projevuje se ve vyšších útvarech, ustupuje jednoduchost složitosti, části vyvíjejí se v orgány se zvláštními úkony a vzájemnými vztahy, vznikají nové potřeby a schopnosti, a jest potřebí stále vyššího stupně inteligence k zabezpečení potravy a k odvrácení nebezpečství. Kdyby ryba, pták, šelma

neměli více inteligence než polyp, byla by je příroda vytvořila toliko k zahynutí.

Tento zákon, — že totiž vzrůstající složitost a jemnost organismu, jež dodává mu vyšší schopnosti a větší obratnosti, provázena je zvýšením potřeb i nebezpečností a vyžaduje tudíž zvýšené inteligence, — proniká celou přírodou. Na zvedající se stupnici života objevuje se posléze člověk, nejvýše a nejjemněji organisovaný živočich. Netoliko že jeho vyšší schopnosti vyžadují vyšší inteligence, aby jich mohlo být používáno, — bez vyšší inteligence nemohl by vůbec žít. Jeho kůže je příliš tenká, jeho nehty příliš křehké; je příliš nedostatečně uzpůsoben pro běh, lezení, plavání, nebo hrabání. Kdyby nebyl nadán inteligencí vyšší než kterékoli zvíře, zahynul by chladem, vyhladověl by neschopností opatřit si potravu, nebo byl by vyhuben živočichy lépe vypravenými pro zápas, ve kterém stačí pouhý pud.

Ale v člověku náhle přechází inteligence, již na celé stupnici přírodní postupně přibývá, skokem v inteligenci tak vysokou, že rozdíl zdá se býti spíše druhový než stupňový. V něm omezená a, jak se zdá, neuvědomělá inteligence, kterou nazýváme pudem, stává se vědomým rozumem, a bohorovná schopnost přizpůsobování a vynalézání činí slabého člověka králem přírody.

Leč u člověka stoupající čára přestává. Živočišný život nedostupuje již vyšší formy; také nelze tvrditi, že by se byl člověk za všech dosavadních generací jako živočich o vlas zdokonalil. Ale počíná se pokrok v jiném směru. Kde končí se vývoj druhů, počíná se vývoj sociální, a ona přednost společnosti, kterou nazýváme civilisací, zvětšuje o tolik lidské schopnosti, že mezi divochem a člověkem civilisovaným jest tak

široká propast, že připomíná propast, jaká je mezi živočichem vyššího organismu a ústřicí přisedlou ke skále. A při každém postupu v tomto směru otvírají se nové obzory. Pokoušíme-li se představit si, jaké vědění a jakou moc zjedná pokračující civilisace člověku budoucnosti, nestačí nám ani obrazotvornost.

V tomto vývoji, který počíná se člověkem, právě tak jako ve vývoji, který vede k člověku, vládne týž zákon. Každý krok v před vyvolává potřebu vyšší a vyšší inteligence. Se vznikem společnosti nastává potřeba inteligence společenské, sociální, — to jest souhlasu inteligencí individuálních, jenž tvoří obecné mínění, obecné vědomí, obecnou vůli, a projevuje se v zákonech, rádech a ve správě. A zároveň jak se společnost vyvíjí, jest i potřebí vyššího a vyššího stupně této inteligence, neboť vzájemný vztah jednotlivců stává se užším a důležitějším, a přibývajíc složitost společenské organisace nese s sebou náchylnost k novým nebezpečstvím.

Z počátku, za poměrů jednoduchých, každá rodina dobývá si své potravu, zhotovuje oděv, staví si dům a stěhuje-li se, sama si opatří dopravu. Srovnajme s touto nezávislostí spletitou vzájemnou závislost obyvatel moderního města. Jsou zásobováni s větší bezpečností a ve větší rozmanitosti než divoch, avšak při tom spolupůsobí tisícové. I voda, již pijí, i umělé světlo, jehož užívají, přivádí se jim důmynými zařízeními, jež vyžadují neustálé práce a bdělosti mnoha lidí. Cestují s rychlostí divochu neuvěřitelnou, avšak při tom svěřují svůj život a své zdraví péči jiných. Zlomená kolej, opilý strojvůdce, nedbalý výhybkář může je sprovoditi na věčnost. A možnost dojiti prací ukojení svých přání současně přestává být přímo závislou na jednotlivci. Dělník stává se částí velkého stroje, jenž

může být kdykoli ochromen příčinami, jež neleží v jeho moci, ba, jichž nemůže ani předvídati. Blahobyť každého jednotlivce stává se tak více a více závislým na blahobytu všech, jednotlivec více a více podřízeným společnosti.

A tak vznikají nová nebezpečnosti. Prvotní společnost podobá se tvorům, kteří žijí i když jsou rozřezáni na kusy; společnost s vysokou civilisací jest jako živočich s vyšším organismem: poranění některé důležité části, potlačení jediné funkce znamená smrt. Je-li vesnice divochů vypálena a její obyvatelé vyhnáni, dovedou si uhájiti života jsouce zvyklí hledati záchranu přímo u přírody. Člověk vysoké civilisace naproti tomu, přivyklý kapitálu, strojům, přesné dělbě práce, stává se bezmocným, je-li toho všeho zbaven a odkázán na přírodu. Za systému továrního jest asi šedesát lidí užívajících velmi nákladných strojů spolučinno při zhotovení páru bot. Ale z těch šedesáti ani jeden nedovedl by udělat celé boty. Tato tendence panuje ve všech oborech výroby, ba i v rolnictví. Kolik sedláků nové generace dovede vládnout cepem? Kolik selských žen dovede dnes z vlny zhotoviti oděv? Mnozí naši rolníci nevyrobějí ani pro sebe másla ani nepěstují vlastní zeleniny. Vydatnost výroby získává nesmírně touto dělbou práce, která přikazuje jednotlivci výrobu jen několika málo věcí, anebo jen malé části jedné z věcí, jichž potřebuje, a činí každého závislým na jiných, s nimiž nikdy nepřijde ve styk, sociální organisace stává se však citlivější. Primitivní společnost vesnická tráví stejnoměrně svůj život, aniž pocituje pohrom, jež postihly jiné vesnice, sotva několik mil vzdálené; za civilisace, spoutané těsnými vzájemnými svazky, k jaké jsme dospěli, válka, nouze, nebo obchodní krise na jedné polokouli jeví mocné účinky na polokouli

druhé, kdežto zase otřesy a sváry, z jakých se primitivní společnost snadno zotaví, znamenaly by záhubu pro společnost vysoce civilisovanou.

Jest hrůzno pomysleti, jak zhoubné byly by při civilisaci, jako je naše, tak prudké srážky, jaké vyplňují dějiny minulosti. Války v zemích s vysokou civilisací od počátku éry páry a strojů jsou spíše souboji armád než srážkami národů, nebo tříd společenských. Jakousi představu toho, co by se dalo, kdyby vášně v plné míře se rozpoutaly, poskytuje nám jedině boj Pařížské komuny. A od roku 1870 přistoupila k znalosti petroleje znalost látek daleko ničivějších. Výbuch trochu nitroglycerinu pod několika vodními potrubími učinil by veliké město neobyvatelným; vyhození několika železničních mostů a tunelů způsobilo by rychleji hlad než oblehací násep, který zřídil Titus kolem Jerusalema; načerpání atmosférického vzduchu do plynového potrubí a škrtnutí sirkou zničilo by všechny ulice a srovnalo všechny domy se zemí. Třicetiletá válka uvrhla civilisaci v Německu nazpět, dnes by tak krutá válka naprosto ji zničila. Netoliko že velice přibylo prostředků ničivých, nýbrž i celá sociální organisace stala se daleko jemnější.

Za jednoduchých poměrů pán a sluha, soused a soused znají se vzájemně, a tento blízký styk umožňuje, že v dobách nebezpečnosti společnost se semkne. Avšak to přestává za nynějšího směru doby. V Londýně obyvatelé jednoho domu neznají obyvatelů vedlejšího; nájemníci sousedících místností jsou si naprosto cizími. Kdyby občanská srážka zlomila nebo ochromila autoritu, jež udržuje pořádek, rozsáhlé vrstvy obyvatelstva proměnily by se v luzu, ovládanou terorem, bez střediska, k němuž by tíhly, bez zásady, jež by je slučovala, a Londýn byl by vydrancován

a spálen armádou lupičů. Londýn však jest toliko největším z velkých měst. Co platí o Londýně, platí o Novém Yorku, a stejně o mnohých městech, jejichž statisícové stále vzrůstají na miliony. Tato ohromná shromaždiště lidstva, kde ten, kdo hledá samotu, najde ji daleko bezpečněji než v poušti, kde bohatství a chudoba se dotýká a na sebe naráží, kde jeden hýří a jiný hyne, jen několik kroků jsou od sebe vzdáleni a přece oddělení propastí tak velikou, jako byla mezi bohatcem v pekle a Lazarem v lůně Abrahamově, — to jsou střediska a pravé obrazy naší civilisace. Dopusťte, aby svár neb náhlý otřes porušil souvislost celku a jeho jemnou organizaci, aby strážník zahodil svou zbraň, nebo aby mu byla vyrvána, a hluboké podzemní prameny se otevrou, a rychleji než kdykoli dříve vrátí se chaos. Ač zdá se naše civilisace silnou, rozvíjí také síly ničivé. Nikoli poušť a les, nýbrž městské brlohy a silnice po venkově přechovávají barbary, kteří mohli by se stát novému světu tím, čím byli starému Hunové a Vandalové.

Nesmíme také zapomínati, že i v civilisovaném člověku číhá divoch. Ti, kdo v dobách minulých jiné utlačovali, nebo se bouřili, kdo bojovali na smrt v malicherných sporech, kdo opájeli se vztekem a krví, byli v podstatě lidé právě takoví jako ti, s nimiž se denně setkáváme. Sociální pokrok nahromadil vědomosti, zmírnil mravy, zjemnil záliby a rozšířil cit vzájemné náklonnosti, přes to však jest člověk dosud schopen tak slepé zuřivosti, jako když oděn jsa kožemi, s kusem pazourku pouštěl se v zápas s divokými šelmami. A nynější směr vývoje vzbuzuje aspoň po některých stránkách obavu, že roznítí vášně, které v dobách dřívějších tak často propukly v ničivou zběsilost.

V celé minulosti není ničeho, co by se dalo přirovnati

k rychlým změnám v nynějším civilisovaném světě. Zdá se, jako by v evropské čeledi a ve století devatenáctém člověk právě teprv počínal žít — právě chopil se svých nástrojů a uvědomil si svoje schopnosti. Hlemýždí krok vlekoucích se věků stal se náhle závrtným letem lokomotivy spěchající rychleji a rychleji. Tento rychlý pokrok jeví se nejprve ve způsobech výroby a v hmotných silách. Avšak převraty průmyslové zahrnují převraty sociální a činí nezbytnými převraty politické. Pokračující společnosti vyrůstají tak ze svých zřízení jako děti vyrůstají ze šatů. Sociální pokrok vyžaduje vždy větší inteligence k řízení veřejných záležitostí, a to tím větší, čím pokrok jest rychlejší a převraty náhlejší.

A že tyto náhlé změny, jež nyní se dějí, vyvolávají problémy vyžadující nejvážnější pozornosti, viděti jest na všech stranách. Příznaky nebezpečnosti, předzvěsti násilí objevují se po celém civilisovaném světě. Náboženství vymírají, vyznání se mění; staré síly konservatismu se rozplývají. Politická zřízení upadají tak patrně v demokratické Americe jako v monarchistické Evropě. Roste neklid a roztrpčenost v masách, ať je forma vlády jakákoli, slepé tápání za východiskem z poměrů, jež stávají se nesnesitelnými. Přiřítati toto všecko učení demagogů jest tolik, jako přiřítat horečku zrychlené tepně. Nové víno počíná kvasit v starých nádobách. Postaviti do plachetní lodi mohutné stroje námořského parníku první třídy znamenalo by rozdrtní ji na kusy, jakmile by stroje začaly pracovat. Tak také nové síly rychle přeměňující veškeré vztahy společenské, otrásají sociálními a politickými organisacemi, nezpůsobilými, aby odolaly jejich nátlaku.

Jest naším úkolem přizpůsobiti nynější řády rostoucím potřebám a měnícím se poměrům. Opatrnost,

vlastenectví, láska k lidstvu a cit náboženský stejně nám ukládají, abychom je vzali na sebe. Nebezpečny jsou nerozvážené převrasy, ale ještě nebezpečnější je slepý konservatismus. Problémy, jež začínají se nám stavěti před oči, jsou těžké, — tak těžké, že jest obava, že snad nebudou rozřešeny dosti brzo, aby zabránilo se velikým katastrofám.

Jejich obtížnost má příčinu v nechuti upřímně je poznati a směle pustiti se s nimi v zápas.

Tato nebezpečnost, která neohrožují jen jedinou zemi, nýbrž moderní civilizaci samu, ukazují, že jakási vyšší civilizace bojuje o své zrození, — že potřeby a nároky lidstva přerostly poměry a zřízení, která dříve dostačovala.

Civilisace, která směřuje k tomu, bohatství a moc soustřediti v rukou několika málo šťastných, a nadělati pouhých lidských strojů ze všech lidí ostatních, nevyhnutelně vypěstuje anarchismus a přivodí zkázu. Avšak možná jest i civilizace, v níž nejchudší mohl by míti všechny výhody a příjemnosti, jichž dnes užívají bohatí; za níž by vězení a chudobince byly zbytečny a dobročinné společnosti nemyslitelny. Taková civilizace čeká toliko na takovou sociální inteligenci, jež přizpůsobí prostředky účelům. Prostředky, jež všem mohou poskytnouti hojnost, jsou již v našich rukou. Ač dosud trvá chudoba a nouze, jest to, jak se zdá, ještě zmatek z nesmírného přebytku sil výrobních. „Opatřte nám jen odbyti!“, říkají továrníci, „a budeme dodávati zboží bez obmezení!“ „Opatřte nám jen práci!“, volají nezaměstnaní!

Neblahé zjevy, jež počínají se objevovati, pocházejí z toho, že nebylo věnováno dosti inteligence věcem sociálním proti tomu, kolik se jí věnovalo osobním potřebám a hmotným cílům. Vědy přírodní krácejí

ku předu, ale vědy politické pokulhávají pozadu. Při veškerém pokroku v uměních, jež plodí bohatství, neučinili jsme pokroku v tom, co by zajišťovalo jeho spravedlivé rozdělení. Vědomosti velice se rozšířily, v průmyslu a obchodu stal se úplný převrat, avšak o tom, zdali svobodný obchod či ochrana je nejprospěšnější národu, není doposud shody. Strojnictví přivedli jsme na takový stupeň dokonalosti, o jaké nebylo před padesáti lety ani zdání, ale proti politické korupci zdáme se bezradní jako hlupáci. Brooklynský most jest vrcholem triumfů mechanického umění, ale aby byl postaven, musil vynikající občan Brooklynský odvézti v cestovní brašně do Nového Yorku šedesát tisíc dolarů, aby podplatil novoyorské městské radní. Lidský duch, jenž vymyslíl onen veliký most, jest uvězněn v neduživém a ochromeném těle, jež leží upoutáno na lože, a může pozorovati jeho stavbu toliko teleskopem. Nicméně váha nesmírné té masy jest vypočtena a upravena pro každou píd'. Ale umění inženýrovo nemůže zabránit, aby neblahý drát nebyl podlounně vpraven do kabelu.

Pokrok civilisace žádá, aby vždy více důmyslu věnovalo se záležitostem sociálním, a to nikoli důmyslu několika málo jednotlivců, nýbrž mnohých. Nemůžeme bezpečně přenechati politiku politikům ani národní hospodářství universitním profesorům. Lid sám musí přemýšlet, poněvadž jedině lid sám může jednat.

V jednom časopisu pro civilisaci jakýsi učitel z povolání prohlašuje, že spasitelným heslem pro společnost jest, aby každý staral se o své vlastní záležitosti. To jest evangelium sobectví, lichotící jako lahodný hlas flétny těm, jimž vedlo se dobře a kdož se pak domnívají, že každý má býti spokojen. Avšak

spása společnosti, naděje ve volný, plný vývoj lidstva jest v evangeliu bratrství v evangeliu Kristovu. Sociální pokrok činí blahobyť všech vždy více zájmem jednoho každého a poutá všechny úže a úže ve svazky, z nichž nikdo nemůže se vymknouti. Ten, kdo zachovává zákon a mrav a pečuje o svou rodinu, avšak nemá zájmu o všeobecné dobro, kdo nevěnuje ani myšlenky těm, kdo jsou ušlapáni, není pravý křesťan. Není také dobrým občanem. Povinnost občanská je větší a těžší.

Intelligence, již je potřebí k řešení sociálních problémů, není jen věcí pouhého rozumu. Rozum musí býti prodchnut citem náboženským a vřelým soucitem k lidskému utrpení. Musí povznést se nad vlastní zájem, ať je to zájem několika jednotlivců nebo mnohých. Musí vyhledávat spravedlnosti. Neboť v jádru každého sociálního problému najdeme nějakou sociální křivdu.

Hlava II.

POLITICKÁ NEBEZPEČENSTVÍ.

Americká republika jest dnes průkopnicí moderní civilisace. Ze všech velikých národů evropské rodiny její národ jest nejjednodušší, nejčilejší a nejprizpůsobivější. Jeho průměrná inteligence a způsob života je vyšší; zavedl nejúplněji moderní pokroky v průmyslu a jest nejhbitější ve využití objevův a vynálezů; jeho politická zřízení nejvíce odpovídají moderním ideám, jeho položení chrání jej nebezpečenství a nesnáží, které doléhají na národy evropské, a rozsáhlá plocha neosídlené země ponechává mu místa k dalšímu vzrůstu.

Podle dosavadního poměru přírůstku bude míti americký národ anglicky mluvící koncem století asi sto millionů, — obyvatelstvo tak četné, jako měla velmoc římská za svých nejslavnějších dob. V polovici příštího století, — to jest doba, které dožijí se děti, jež nyní se rodí — bude míti více obyvatelstva než nynější Evropa, a ku konci více obyvatelstva, než kolik měla dle domnění na počátku nynějšího (XIX.) století celá země.

Leč prostředky moci rostou rychleji než obyvatelstvo, a pokračují postupem zrychleným. Objevy a vynálezy jsou podnětem k novým objevům a vynálezům; jen když si pomyslíme, že průmyslový pokrok posledních padesáti let bude, jak se dá očekávati, zcela zastíněn úspěchy budoucích padesáti let, můžeme si nejasně představití budoucnost, jež asi očekává národ Americký. Středisko blahobytu, umění,

přepychu a vědy přejde na druhou stranu oceánu ještě dříve než středisko populace. Zdá se jakoby tato pevnina (Americká) byla zůstala uchována — skryta jsouc na celé věky od ostatního světa — jako půda, na níž by evropská civilisace svobodně se rozvila. A právě z toho důvodu, že náš americký vzrůst je tak rychlý a pokrok tak chvatný, právě proto, že všechny směry moderní civilisace projevují se tu dříve a silněji než kde jinde, objeví se tu i nejdříve plnou měrou problémy, jimž moderní civilisace se nemůže vyhnout, a budou s veškerou rozhodností vyžadovati, aby byly rozřešeny myšlenkou nebo bojem.

Jest nesnadno odvrátiti zrak od dějin minulosti a pomysliti si bez jakéhosi pocitu obavy na nesrovnatelnou velikost, již dává tušiti rychlý vzrůst Spojených států — pocitu asi takového, jaký pohnul Amasise egyptského, že přerušil spolek se šťastným Polykratem, ježto „bohové nedopřávají smrtelníkům takového štěstí.“ Tolik aspoň jest jisto: takovýto rychlý vývoj přináší s sebou nebezpečnosti, jemuž lze čeliti jedině bdělou inteligencí a opravdovým vlastenectvím.

Každého, kdo přemýšlí o dějinách minulých věků a dřívějších civilisací, zajisté dotkne se významný fakt, že velicí, bohatí a mocní národové vždycky ztratili svou svobodu; jenom v malých, chudých a osamocených obcích udržela se svoboda. Jest pravda, jak vždy pěli básníci, že svoboda miluje skály a hory, že prchá od bohatství, moci a nádhery, od lidnatých měst a rušných tržišť. Jest správné, že filosofové dějin viděli v bohatství hmotných prostředků příčinu mravní zkázy a zotročení národů.

Svoboda jest přirozena. Prvotní názor jest, že všichni občané mají stejná práva, a z tohoto základu vychází všechna politická organisace. Teprve když sociální

vývoj pokračuje, vidíme, že moc se soustřeďuje a řády, založené na rovnosti práv, proměňují se v řády, které činí většinu otroky několika. Vizme, jak se to děje. Ve všech rádech, které obsahují nějaké nahromadění moci vládní, projevuje se zároveň se vzrůstem sociálním tendence, moc jejich stupňovati a centralisovati, a kde tyto řády jsou silnější, i tendence, pohltiti všechny moci ostatní. Tendencí sociálního vývoje tedy jest vládu učiniti věcí jedné třídy. Když lidí přibývá a moc a význam jednotlivcův oproti celku se menší, moc vládní právě z této příčiny počíná jeviti snahu, aby vybavila se z dozoru a kontroly mas. Náčelník hrstky bojovníků nebo hlava malé obce může poroučeti nebo vládnouti jen s všeobecným souhlasem, a každý, komu se stala křivda, může se snadno odvolati k svým druhům. Ale když kmen se stane národem, a ves rozšíří se v zalidněný kraj, moc náčelníků stává se bez formálního rozšíření prakticky mnohem větší. Neboť s přibýváním lidí stává se dozor nad činy náčelníků nesnadnějším, jest vždy obtížnější s úspěchem se z nich odvolat, a zhuštěná moc, již vládnou, stává se vůči jednotlivcům neodolatelnou. A postupně s tímto soustřeďováním moci ztrácejí se původní představy a ustaluje se názor, podle kterého masy jsou zrozeny proto, aby sloužily vládcům.

Tak již vzrůst společnosti sám o sobě nese s sebou nebezpečnost, že vláda postupně obrátí se v cosi na lidu nezávislého a nad něj povýšeného, a že postupně jeho moc osvojí si vládnoucí třída — třeba by to nebyla třída vyznačující se osobními tituly a dědičností stavu, neboť, jak dějiny ukazují, osobní tituly a dědičnost stavu nepřicházejí zároveň se soustřeďováním moci, nýbrž jdou za ním. Tytéž prostředky, jež v malém městě, kde každý zná svého souseda, a věci obecného zájmu

jsou pod obecným dozorem, umožňují občanům, aby sami svobodně sobě vládli, ve velkém městě, jak jsme v mnohých případech viděli, umožňují organisovanému kruhu uchvatitelů přisvojit si a udržeti vládu. Právě tak zmenšuje rozvoj země a větší počet zájmů, jak vidíme v kongrese, ba i v zákonodárných sborech jednotlivých států, poměrný význam hlasování jednotlivého poslance, o němž jeho voličové vědí, anebo věděti chtějí. A tak také výkonné a soudní úřady směřují k tomu, vymknouti se dozoru lidu.

Ale ke změnám, způsobeným vzrůstem obyvatelstva, přistupují změny vyvolané zdokonalenými způsoby výrobními. Pára a stroje vedou k dělbě práce a k hromadění bohatství a moci. Dělníci kupí se po stech a tisících v službě jednotlivců nebo firem; malí kramáři a obchodníci stávají se písaři a prodavači velkých obchodních domů; jsou již akciové společnosti, jež svými důchody a platebními výkazy předčí největší státy. A touto koncentrací usnadňuje se spojování zájmů těchto velikých podniků. Jak snadno spojí se společnosti železniční, spekulanti s uhlím, vyrabitelé oceli, ano i výrobci sirek, buď aby upravili ceny, neb aby pro sebe využili moci vládní. Tendencí všech oborů výroby jest utvořiti svazky, proti nimž jednotlivec jest bezbranný, a jež vykonávají vliv na vládu, kdekoli toho žádají jejich zájmy.

Netoliko pozitivně, nýbrž i negativně směřuje veliké hromadění majetku ať osobního ať společenského k tomu, pokaziti vládu a vybaviti ji z kontroly mas národa. Nic není úzkostlivějšího než milion dolarů — leda dva miliony dolarů. Veliký majetek podporuje vždy stranu, která má moc, ať je sebe zkaženější. Nikdy nenamáhá se pro nějakou reformu, neboť instinktivně bojí se změny. Nikdy nebojuje proti špatné vládě. Je-li

ohrožován držiteli politické moci, nepobouří lid, ani se k němu neodvolá, nýbrž podplatí je. Takto neméně než přímým působením kazí nahromaděné bohatství vládu a pomáhá dělati z politiky obchod. Naše organisované kliky jak ve sborech zákonodárných, tak i v kongresu spoléhají stejně na strachy jako na naděje peněžních zájmů. Když „obchody“ jdou špatně, pomohou si tím, že vyvolají nějakou předlohu, za jejíž potírání jim pak některý peněžní zájem zaplatí. Také politickým fondům přispívají tyto velké peněžní zájmy řídíce se zásadou, býti vždy v dobré vůli s těmi, kdo mají moc, docela tak jako železniční společnosti, dávajíce presidentu Arturovi volný lístek, kdež jede na Floridu na ryby.

Čím zkaženější je vláda, tím snáze může jí bohatství využití pro sebe. Kde zákonodárství je prodejné, tam dělají boháči zákony; kde soudy jsou úplatné, jsou boháčům otevřeny uši soudců. A třeba že proto ještě nedává velkokapitál naprostou přednost vládě zkažené před bezúhonnou, působí přece korupci. Společnost složená z velkých boháčů a velkých chudáků stává se snadno kořistí každého, kdo dovede uchvátiti moc. Velmi chudí nemají dosti ducha a inteligence, aby kladli odpor, velmi bohatí mají příliš mnoho v sázce.

Vznik ohromných bohatství ve Spojených státech, nahromadění nesmírného majetku v rukou společností nutně přináší s sebou, že národ ztrácí kontrolu nad vládou. Demokratická forma snad se podrží, ale při formě demokratické může býti právě tolik tyranství a zlovlády, jako při kterékoli jiné, — ba, ve skutečnosti demokratická forma nejsnáze propůjčí se tyranství a špatné vládě k službám. Forma málo znamená. Římané vypudili své krále a vždy měli odpor i k pouhému jménu krále. Ale pod jménem

caesarů a imperátorů, jež původně neznamenal více než naše „předák“ (Boss), pokorili se tyranům daleko absolutnějším než byli králové. U nás vyvinuli se již pod lidovým jménem „předáků“ političtí caesarové v obcích i státech. Bude-li tento vývoj pokračovati, svým časem přijde národní „předák“. Jsme mladí, ale rosteme. Snad přijde den, kdy „předák Ameriky“ bude modernímu světu tím, čím Caesar byl světu římskému. Tolik aspoň jest jisto: vláda, jež je demokratickou nejen dle jména, může existovati jen tam, kde majetek jest rozdělen s jakousi rovnoměrností, kde veliké masy občanů jsou osobně svobodny a nezávisly, nejsouce ani spoutány chudobou, ani podmaněny bohatstvím. Tu má přese všechno jistý význam závislost volebního práva na majetku. Muž, jenž svojí výživou jest závislým na nějakém pánu, není svobodným mužem. Dáti hlasovací právo otrokům jest tolik, jako dáti hlasy jejich majitelům. Že všeobecné právo volební může ještě přidati politické moci majetku, místo aby ji zmenšilo, jest patrné, když továrníci a majitelé dolů volí své dělníky. Svoboda výdělků bez strachu a bez milostí, snesitelné podmínky životní musí provázeti svobodu hlasovací. Jedině tak může býti zajištěn zdravý základ pro řády republikánské. Jak možno o nějakém člověku říci, že má domov, nemá-li tam právo ani k jedinému čtverečnímu palci půdy, kde nemá nic mimo své ruce, a nucen jsa hladem musí na škodu svých soudruhů se nabízet, aby zjednal si právo těch svých rukou užívati? Dochází-li k hlasování tuláků, tu byla jistá zásada provedena do směšné a nebezpečné krajnosti. Viděl jsem volby, jež byly rozhodnuty tím, že dovezení byli chudí z chudobince k volebnímu místu. Takovéto rozhodování voleb nemůže však býti na prospěch dobré vlády.

Základem všech politických problémů jest sociální problém rozdělení majetku. To lid obvyčejně nechápe a popřává sluchu mastičkářům, kteří navrhují, aby léčily se symptomy nedotýkajíc se nemoci. „Zvolme si dobré lidi do úradů,“ říkají mastičkáři. Ano, nacheťme malých ptáčků tím, že jim nasypeme sůl na záda!

Jest naší povinností podívati se skutečnosti v tvář. Pokus s lidovou vládou ve Spojených státech se zjevně nezdařil. Ne, že by se byl nezdařil všude a ve všem. Pokus toho druhu není třeba provésti až do konce, aby se dokázalo, že je nezdařen. Ale mluvíc všeobecně o celé zemi, od oceánu Atlantického až k Tichému, od jezer až k zálivu Mexickému, naše lidová vláda do velké míry stala se a ještě více se stává vládou silných a nesvědomitých.

Lid ovšem hlasuje posud, ale ztrácí svou moc. Peníze a organisace mají větší a větší slovo při volbách. V některých obvodech podplácení stalo se trvalým, a řady voličů čekají pravidelně, že prodají své hlasy. V některých obvodech velicí zaměstnavatelé hrozbami donucují své zřízence, aby hlasovali, jak oni chtějí. V obecní, státní, spolkové politice moc „kliky“ vzrůstá. Na mnohých místech tak sesílila, že obvyčejný občan nemá více vlivu na vládu, pod níž žije, než by měl v Číně. V pravdě nenáleží k třídě vládnoucí, nýbrž k třídě ovládané. Někdy v rozhorlení hlasuje „pro jiného muže“, nebo „pro jinou stranu“, ale obvyčejně se jen přesvědčí, že způsobil toliko změnu pánů, anebo pojistil tytéž pány pod jinými jmény. A tak počíná smiřovati se s poměry a přenechávati politiku politikům, jako něco, do čeho se počestný, sebe sama si vážící muž neodhodlá plésti.

Zcela určitě rozeznáváme třídu vládnoucí či spíše třídu pretoriánů, kteří obchodují politickou mocí

nejprve získávajíce ji a po té ji prodávající. Typem vůdce vznikající strany není řečník nebo státník dřívějších dob, nýbrž obratný chytrák, jenž ví, jak sluší jednati s těmi, na nichž záleží, jak slučovati peněžní zájmy, jak opatřiti si peníze a jak je rozdávat, jak shromážditi kolem sebe přívržence a zajistiti si jejich oddanost. Jedna „klika“ stává se doplňkem druhé, když politikové poznají, tak jako ředitelé železnic, že spojení vyplácí se lépe, než soutěž. Tak staly se ringy nepřemožitelnými a veliké peněžní zájmy zajistí si své cíle, ať volby dopadnou jakkoli. Některé samostatné státy jsou tak naprosto v rukou ringů a společností, že se zdá, jako by je nemohlo nic, leč revoluční povstání lidu zbavit jejich moci. Vskutku jest pochybno, nevymkla-li se již spolková vláda — vláda kontrole lidové. Jisto je, že po jistou dobu držení spolkové vlády zajišťovalo její držení na delší čas. A aspoň dočasně zaujímal stolec presidentský muž, jenž na něj nebyl zvolen. To ovšem zavinila velikou měrou zkaženost toho, jenž byl zvolen a nedostatek zásad u těch, kdož ho podporovali. Nicméně stalo se to.

Velikým ředitelům železnic snadno se řekne, abychom užili výroku největšího mezi nimi: „Lid ať vezme das!“ Potřebují-li moci lidu, koupí si vůdce lidu. Mapa Spojených států jest barevná, aby vyznačovala státy a teritoria. Mapa skutečné politické moci nedbala by hranic států. Tu byl by veliký dílec, značící panství Vanderbiltovo; tam bylo by jasně vymezeno panství Jaye Gouldea. Na jiném místě byla by zakreslena říše Stanfordova a Huntingtonova; jinde novější říše Henry Villarda; státy a části států, které jsou pod vlivem dráhy Středo-pensylvanské rozlišovaly by se od států, jímž vládne trať Baltimorská a Ohioská, atd. Má se za to, že v našem národním senátě jsou zastoupeny

suverénní členské státy Unie, ale v pravdě jsou tam spíše zastoupeni železniční králové a veliké peněžní zájmy, ač tu a tam dovolí se také báňskému spekulantu z Nevady nebo Coloreda, jenž není znepřátelen s vládnoucími mocnostmi, aby zakoupil si místo v senátu pro čest. A soudy i senát plní se panoši podnikatelských společností. Železniční král udělá svého plnomocníka soudcem poslední instance, jako veliký šlechtic dělával svého kaplana biskupem.

Nemáme také vládu lacinou. Mohli bychom vydržovati rodinu královskou, ubytovat ji v palácích jako Versailles nebo Sans Souci, opatřiti ji dvořany a strážemi, správci garderoby, dozorcí sadů, nechati je konat plesy nákladnější než plesy paní Vanderbiltové a stavěti jim jachty krásnější než má Jay Gould, a stálo by to mnohem méně, než co přijde na zmar a pokrade se za naší vlády nazývané lidovou. Jak skvělý příjem měl by vévoda novoyorský, markýz filadelfský nebo hrabě ze San Franciska, kteří by přijali vedení správy těchto měst za padesát procent toho, co se nyní promarní a rozkrade. Kdybychom nebyli měli takového umělce jako Chinook, kde bychom našli absolutního vládce, který by postavil takový pomník výstřední sprostoty jako je nový palác státu novoyorského? Nedávno viděli jsme v kongrese právě odročeném, jak ti laskaví pánové, jichž přáním je uchrániti nás žebrácky placené práce evropské, přeli se o své podíly na kořisti, neohlížejíce se na ty, kdo daně platí, právě tak, jako by se rota námořních loupežníků neohlížela na ty, pro něž uloupená loď byla určena.

Lid do velké míry jest si toho všeho vědom a v masách je mnoho nespokojenosti. Avšak není prozíravého zájmu, nezbytného, má-li politická organizace býti přízpůsobena měnícím se poměrům. Zdá se, že lidová

představa o nápravě týká se jen změny osob nebo změny stran, nikoli změny systému. Jako politické děti připisujeme zlým lidem a špatným stranám, co ve skutečnosti vyplývá z hlubokých všeobecných příčin. Naše obě veliké politické strany ve skutečnosti nemohou nabízet nic víc, než že buď úřady podrží, nebo že je odejmou druhé straně. Mimo tyto strany stojí přívrženci papírové měny, kteří mají více nebo méně jasnou představu toho, co chtějí učiniti s měnou, představují neujasněnou sociální nespokojenost; oprávcové občanských úřadů, kteří doufají provést politickou reformu tím, že ji odloučí od politiky, a protimonopolisté, kteří navrhují uvázati lokomotivy provázkem na balení. I organizace dělnické bojí se, jak se zdá, jíti ve svých programech dále než k některým návrhům zákonů o osmihodinné době pracovní, o úřadech pro statistiku práce, o retenčním právu řemeslníků, o zákazu práce v trestnicích.

To všechno ukazuje nedostatek pochopení a úzkostlivost v myšlení. Není náhodou, že vláda se kazí a uniká z rukou lidu. Chceme-li opravdu prováděti a udržeti vládu lidovou, pro lid a lidem, musíme věnovati politice nejvážnější pozornost, musíme býti připraveni podrobiti své názory přehlídce, vzdáti se starých myšlenek a přijati nové. Musíme zanechati předsudků a dělati své rozpočty s volnou myslí. Plavec, jenž nedbaje, jak mění se vítr, ponechal by lodi touž plachtu a týž směr, nikdy by nedostihl svého přístavu.

Hlava X.

PRÁVA LIDSKÁ.

Jsou lidé, kteří tvrdí, hodí-li se to jejich účelu, že není přirozených práv, nýbrž že všechna práva mají původ v záruce poskytované svrchovanou politickou mocí. Bylo by mařením času příti se s takovými lidmi. Jsou skutečnosti tak zřejmé, že není potřebí důkazu. A jednou z těchto skutečností, dosvědčenou všeobecným vědomím, jest, že jsou práva mezi člověkem a člověkem, která existovala před utvořením vlády, a která nepřestávají existovati ani když se vlády zneužívá; že jest zákon vyšší než všechny zákony lidské, totiž zákon Stvořitelův, vtisknutý přírodě a jí se projevující, který jest před zákony a nad zákony lidskými, a s nímž veškeré zákony lidské musejí být v souhlase, neboť na tom závisí jejich platnost. Popírati to jest totéž, jako tvrditi, že není měřítko, podle kterého bylo by možno posuzovati právní hodnotu nebo nespravedlnost zákonů a zřízení, totéž jako tvrditi, že nemůže býti činů o sobě správných, ani činů o sobě nespravedlivých, nebo tvrditi, že výnos, jenž nařizoval matkám zabíjeti své děti, zaslouží téže vážnosti jako zákon zakazující vraždu dětí.

Tato přirozená práva, tento vyšší zákon jsou jediným pravým a bezpečným základem pro sociální organizaci. Právě tak, jako kdybychom chtěli sestrojiti výhodný stroj, bylo by nám podřídit se přírodním zákonům, jako je zákon tíže, zákon hořlavosti, zákon roztažitelnosti atd.; právě tak, jako chceme-li zachovat tělesné zdraví, jest nám podřídit se

zákonům fyziologickým, — tak také, chceme-li míti klidný a zdravý stav sociální, musíme podříditi svá zřízení velkým zákonům mravním, zákonům, jimž jsme naprosto podrobeni, a jež jsou právě tak mimo náš vliv, jako zákony hmoty a pohybu. A právě tak jako soudíme, shledáme-li, že nějaký stroj nechce pracovat, na neznalost nebo opomenutí nějakého zákona fyzikálního při jeho konstrukci, tak soudíme také, shledáme-li sociální chorobu a politické závady, že při organisování společnosti nebylo dbáno zákona mravního a nebylo dbáno přirozených práv lidských.

Tato přirozená práva lidská jsou v americkém Prohlášení nezávislosti takto uvedena jako základ, na němž jediném zákonná vláda může být založena:

„Pokládáme za samozřejmé tyto pravdy — že všichni lidé jsou stvořeni rovni, že jsou svým Stvořitelem nadáni jistými nezcizitelnými právy, že mezi těmito právy jest život, svoboda a hledání štěstí; že k zajištění těchto práv jsou mezi lidmi ustanoveny vlády, odvozující svoji oprávněnou moc ze souhlasu těch, jimž vládnou; že kdykoli některý útvar vládní stane se zhoubným těmto účelům, že jest právem lidu změnití jej nebo zrušit a ustanoviti vládu novou, založenou na takových zásadách, a organisovati její moc takovým způsobem, jaký by dle jeho zdání nejspíše působil k jeho bezpečnosti a štěstí.“

Týchž zásad dovolává se také úvod k ústavě Spojených států:

„My národ Spojených států, abychom utvořili dokonalejší jednotu, zavedli spravedlnost, zabezpečili domácí klid, postarali se o společnou obranu, zvelebili všeobecný blahobyt a zajistili požehnání svobody sobě a svým potomkům, zařizujeme a stanovíme tuto ústavu pro Spojené státy americké.“

A právě tak táž základní a samozřejmá pravda jest vyslovena ve velkém Prohlášení práv lidských a občanských vydaném Národním shromážděním francouzským roku 1789:

„Zástupcové národa Francouzského, seskupení v Národní shromáždění, uvažující, že neznalost, nedbání nebo nevážení si lidských práv jsou jedinými příčinami veřejných pohrom a zkažeností vlád, usnesli se vyznačiti v slavnostním prohlášení tato přirozená a nepromlčitelná a nezczizitelná práva a uznávají i prohlašují u přítomnosti Nejvyšší Bytosti, doufajíce v Její požehnání a milost, tato posvátná práva lidská a občanská:

I. Lidé se rodí a zůstávají vždy svobodni a rovni ve svých právech. Občanská vyznamenání tudíž mohou se zakládati jen na obecném prospěchu.

II. Účelem veškerých politických sdružení jest zachování přirozených a nepromlčitelných práv lidských, a těmito právy jest svoboda, vlastnictví, bezpečnost a odpor proti potlačování.“

Něco jiného jest hlásati věčné zásady, jak se hlásávají v dobách pozdvižení, kdy mužové přesvědčení a odvahy staví se v čelo, a jiné jest pro národ právě se vynořující z noci nevědomosti a pověry a ještě tkvící v poutech názorů a představ vypěstovaných nespravedlností a nátlakem, přimknouti se k takovým zásadám a provésti je. Národ Francouzský nebyl jim věrný a nezůstali jsme jim věrni ani my, ač v mnohém jsme byli ve výhodě. A tak, ač starý régime se svým rouháním se „právu božskému“, se svojí Bastilou a se svými lettres de cachet, byl ve Francii zničen, přišla červená hrůzovláda a bílá hrůzovláda, anarchie v masce svobody a císařství odvozující svoji sankci z všeobecného hlasování a vrcholící v tak ubohé věci jako je nynější Francouzská

republika. A zde, na této panenské půdě, jsouce prosti vnějších zápletek a nemajíce mocných a nepřátelských sousedů, nemůžeme ukázat také nic, než jinou ubohou republiku s jejími ringy a předáky, s železničními králi vykonávajícími vliv na svrchované státy, s její otravou korupce, vžírající se neustále v útrobě politického života, s tuláky a stávkami, s okázalostí majetku špatně získaného, s dětmi lopotícími se v továrnách a ženami pracujícími do úpadu za pouhý chléb!

Jest možno, že lidé vidí pravdu a tvrdí pravdu a slyší a opakují znova a znova poučky obsahující pravdu, a nekonají při tom to, co pravda v sobě zahrnuje. Lidé, kteří podepsali Prohlášení nezávislosti, nebo s ním projevovali souhlas, lidé kteří je čítali a slyšeli rok od roku, a velebili je, činili tak nepomyslivše, že věčné zásady právní, jichž se to Prohlášení dovolávalo, odsuzují právě tak otroctví černochoů jako tyranství Jindřicha III. A mnozí, kdo probouzejíce se k plnější pravdě, uznávali nezcizitelná lidská práva proti osobnímu otroctví, neviděli, že tato práva zahrnují mnohem více než zavržení vlastnictví k lidskému tělu a krvi, a tak se mylně domnívali, že oněm právům dost učinili, když otroci byli osvobozeni a dostali právo hlasovací, tak jako jejich otcové mylně se domnívali, že jim dosti činí, když odvrhli poddanství anglickému králi a zřídili demokratickou republiku.

Dnešní Američané vesměs věří, že u nás rovná a nezcizitelná práva lidská jsou nyní úplně uznána, kdežto chudobu, zločin, malé mzdy, „nadvýrobu“, politickou korupci a tak dále, že dlužno odvoditi z povahy věci — to jest, naléhá-li kdo na určitější odpověď: jsou, poněvadž je vůle Boha Stvořitele, aby byly. Ale jak já jsem přesvědčen, lze dokázat, že tato zla jsou zaviněna tím, že mnoho se nám ještě

nedostává k plnému uznání rovných a nezcitelných práv, jimiž, jak Prohlášení nezávislosti uvádělo jako samozřejmou pravdu, všichni lidé byli obdařeni Bohem, svým Tvůrcem. Jsem přesvědčen, že Národní shromáždění bylo by bývalo v právu, kdyby bylo před sto lety, nadšeno jsouc týmž duchem, který nám dal politickou svobodu, prohlásilo, že velkou příčinou veřejných pohrom a vládní korupce jest neznalost, zanedbávání a opovrhování právy lidskými. A právě jako bylo možno hlad, který tenkrát decimoval Francii, úpadek a korupci její vlády, hrubé ponížení jejích pracujících tříd a demoralisaci šlechty přímo uvést na odpírání rovných, přirozených a nepromlčitelných práv lidských, tak i nyní sociální a politické problémy, jež ohrožují Americkou republiku zároveň s celým civilisovaným světem, vzešly z téže příčiny.

Povšimněme si této věci. Což nezahrnuje rovné, přirozené a nezcitelné právo na život, svobodu a na hledání štěstí také právo jednoho každého, aby volně užíval svých schopností k dobývání výživy pro sebe a svoji rodinu, jsa omezen při tom jedině stejným právem druhých? Nežádá-li, aby každý měl volnost nabývat, schráněti a užívat majetku, jak se mu líbí, pokud nezasahuje v stejná práva druhých, aby nikdo nesměl býti nucen věnovati nedobrovolnou práci jinému, nebo odevzdávati jinému svůj výdělek, aby nikomu nebylo dovoleno vymáhati na jiném práci nebo výdělek? O tom věru není třeba řeči. Uznání rovného práva na život a svobodu, jež by upíralo právo na vlastnictví — na právo člověka k vlastní práci a k neztenčeným plodům vlastní práce, bylo by posměchem.

Ale tak my si právě vedeme. Naše tak řečené uznávání rovných a přirozených práv lidských jest pro široké třídy našeho lidu pouhým posměchem,

a zároveň jak sociální tlak se zvětšuje, stává se posměchem tím trpčím pro širší a širší třídy, poněvadž naše řády nezajišťují lidu právo na vlastní práci a na plody vlastní práce.

Že toto odpírání základního práva lidského je příčinou chudoby na jedné straně a na druhé přílišných bohatství, veškeré té spousty, demoralisace a korupce, jež vyplývá z příliš nerovného rozdělení majetku, lze snadno poznati.

Ježto mluvím o poměrech po celém civilisovaném světě obecných, budiž mi dovoleno, abych nejprve zvolil příklad některé cizí země, neboť leckdy vidíme chyby svých sousedů jasněji než své vlastní. Anglie, od níž máme svoji řeč i své řády, opozdila se proti nám ve formálním uznání politické svobody, ale svobody průmyslové je tam stejně jako zde, a v některých směrech i více, neboť Anglie, ač nedospěla ještě k svobodné tržbě, zbavila se „ochranářského“ klamu, který my ještě pěstujeme. A národ Anglický — ubožáci! — jest jako celek spokojen s tou svojí svobodou a honosí se jí. Domnívá se, neboť mu to tak dlouho bylo hlásáno, až většina upřímně tomu uvěřila, že Angličané jsou nejsvobodnějším národem světa, a zpívá si „Britové nikdy nebudou otroky“, jakoby vskutku bylo pravda, že otroci nemohli by dýchat britský vzduch.

Podívejme se na některého muže z řad národa, jenž se „narodil svobodným Angličanem“, a pochází z dlouhých pokolení „v svobodě zrozených Angličanů“ ve Wiltshiru nebo Devonshiru nebo Somersetshiru, na půdě, kterou jeho předkové vzdělávali od dávných dob Sasů, což byste zjistili, kdybyste dovedli stopovati jeho genealogii. Dospěje věku mužného, nechci zdržovati se otázkou, jak, a podle přirozeného pořádku pojme manželku. Stojí tu, jeden mezi mnohými, ve světě,

ve kterém Stvořitel nařídil, že má si dobývatí výživu prací. Má potřeby, a ježto, jak vyplývá z přirozeného řádu věcí, narodí se mu děti, bude míti potřeb více; ale on má v svém mozku a v svalech přirozenou schopnost ukojiti tyto potřeby ze zásobárny přírody. Umí kopati a orati, síti a sklízeti, a jest tu bohatá půda, připravena dnes jako byla před tisíci lety, aby za práci vydala bohatství. Déšť padá a slunce svítí, a jak tato planeta krouží svojí drahou, jaro jde za zimou, a léto přichází po jaru. Jest to člověka první a nejzřejmější právo vydělati si na živobytí, obrátiti svoji práci v majetek, a držeti tento majetek a užívati ho k svému vydržování a prospěchu a k vydržování a prospěchu těch, jež příroda učinila na něm závislými. Nemá práva žádati výtěžku nikoho jiného, a nikdo jiný nemá práva žádati podílu z výtěžku jeho. Nemá práva nutiti jiného, aby pracoval v jeho prospěch, aniž mají jiní práva žádati, aby on pracoval v prospěch jejich. Toto právo na sebe sama, užívati vlastních schopností a výsledků vlastních výkonů, jest přirozené, samozřejmé právo, jehož nikdo nemůže popřít, leda by rouhavě tvrdil, že někteří lidé byli stvořeni proto, aby pracovali pro jiné. A přizná-li se mu toto přední, přirozené právo na vlastní práci a na výtěžek vlastní práce, tento muž hojnou měrou by se postaral o potřeby vlastní i o potřeby své rodiny. Jeho práce za přirozeného pořádku vytvoří hodnotu, jež vyměněna jsouc v poměru k vzájemným potřebám za hodnotu, kterou vytvořili jiní, zjedná jeho rodině veškerý hmotný životní blahobyt, a nenaskytne-li se vážná nehoda, poskytne mu možnost dochovati své děti a ještě uložití přebytek, aby on i jeho žena mohli uchýliti se na odpočinek a užívati sklonku svých dní, až je síla opustí, nežádající od nikoho almužny a nejsouce zavázáni laskavosti ničí leč „Otce našeho,

jenž je na nebesích“.

Jak má se věc ve skutečnosti? Pravda jest, že právo tohoto „rodem svobodného Angličana“ na vlastní práci a na výtěžky vlastní práce jest mu upíráno tak úplně a zcela, jako kdyby zákon byl jej učinil otrokem, že jest ve skutečnosti donucován pracovati k obohacení jiných, tak jakoby jej anglický zákon byl učinil vlastnictvím nějakého majitele. Zákon země neprohlašuje, že je otrokem: naopak, formálně prohlašuje, že je mužem svobodným —, svobodným v práci pro sebe a svobodným v užívání výtěžků své práce. Ale člověk nemůže pracovati nemaje, na čem by pracoval, právě tak jako nemůže jísti nemaje, co by jedl. Není v moci lidské udělati něco z ničeho. Na to není pomýšleno v plánu Stvořitelově. Příroda nám praví, nechceme-li pracovati, že zahyneme, ale zároveň poskytuje nám vše k práci potřebné. Potrava, oděv, přístřeší, všechny předměty, jež vyhovují potřebám, a jež jmenujeme statky hospodářskými, mohou býti vyrobeny prací, ale jen, když surové hmoty, z nichž je dlužno zhotoviti, byly získány ze země.

Nechati někoho uprostřed Atlantického oceánu a říci mu, že má volnost jíti na břeh, nebylo by ironií trpčí, než postaviti člověka někde, kde všechna půda zabrána je ve vlastnictví jinými lidmi, a říci mu, že jest volný muž a že má volnost pracovati pro sebe a užívati svých výdělků. V takovém postavení jest náš Angličan. Jest právě tak svoboden, jako kdyby byl zavěšen nad propastí, a někdo jiný držel ostrý nůž u provazu, právě tak svoboden, jako kdyby žízně v poušti našel studni na kolik mil jedinou obklopenou a střeženu ozbrojenci, kteří by mu řekli, že nesmí se napítí leda by svobodně vešel s nimi v smlouvu o podmínkách, jaké oni určí. Kdyby byl tento Angličan žil o řadu pokolení dříve, v

době svých saských předků, byl by mu býval přidělen, až by dospěl plnoletosti a pojal ženu, dílec země pro dům a dílec pro osetí; byl by měl rovný podíl na velkých polích, jež vesničané vzdělávali společně, bylo by mu volno sbíratí chrastí nebo honiti v společných lesích, nebo pásti dobytek na společných pastvištích. Ano, jen o několik málo pokolení dříve, kdy již přivlastňování půdy, jež počalo za Tudorů, postupovalo několik století, byl by ještě nalezl v občinách, dotud zachovaných, jakýsi nepatrný přežitek staré zásady, že tato planeta byla určena pro všechny lidi, nikoli jen pro některé. (Jest pravděpodobno, že stará anglická společná práva k půdě nikde nejsou zachována v určitější podobě než na Long Islandu v přímém sousedství Nového Yorku, místě to několika nejstarších osad anglických, — neboť Nový York sám, jak známo, byl původně osadou holandskou, jež stala se anglickou výbojem. Leč nyní postupuje jejich zanikání velmi rychle. Rozsáhlý a nejvýhodněji položený poloostrov Montauk, východní výběžek onoho ostrova, který svým časem bude mít nesmírnou cenu jako místo, kam budou přistávati, a odkud budou vyjížděti evropské parníky, stal se právě vlastnictvím novoyorkských kapitalistů, kteří potichu a postupně skoupili práva k obecným pozemkům, jichž potomci dávných osadníků dotud užívali.) Ale dnes uvidí, že každá píď země jest proti němu ohrazena. Pole, jež jeho praotcové vzdělávali, majíce po stejných dílcích, jsou soukromým vlastnictvím lorda, jenž pronajímá je velikým statkářům za nájem tak vysoký, že jsou nuceni, aby dostali obyčejný úrok ze svého kapitálu, dřítí své dělníky; bývalý hvozd je obklíčen vysokou zdí, nahoře posypanou úlomky skla, a jest hlídán hajnými s nabitými puškami a s právem předvésti každého vetřelce před úřad, který jej pošle do

vězení; obecný majetek starých časů stal se rozsáhlou oborou lorda, v níž se pase jeho krmný dobytek, a hledá si chutnou potravu jeho štíhlonohá zvěř. I staré stezky, které houštím lísek a přes bublající potoky spojovaly silnice, jsou nyní zahrazeny.

Ale tento „rodem svobodný Angličan“, tento Brit, který nikdy nebude otrokem, nemůže žít bez země. Musí nalézt si kousek povrchu zemského, na němž by se svou ženou bydlil, který by nazýval „domovem“. Ale mimo silnici není mnoho rodné půdy, na niž by směli vkročiti svýma nohama, již by směli užívat bez dovolení některého jiného tvora lidského; a na silnici by se jim nedovolilo položit se, tím méně postaviti si chýši z listí. A tak, aby si zjednal místo ve své rodné zemi, na němž by žil, nezbyvá našemu svobodnému Angličanu než odhodlati se k práci tolik a tolik dní v měsíci pro některého z „vlastníků“ Anglie, čili, což je totéž, musí prodati svou práci nebo výtěžek své práce někomu třetímu a zaplatiti „vlastníku“ té určité částky této planety za privilegium, že na této planetě smí žít. Obětovav takto část své práce, aby od spolutvora získal dovolení žít, může-li, náš svobodný Angličan musí dáti se do práce, aby si opatřil potravu, oděv atd. Ale poněvadž nedostane se k práci bez země, na níž by pracoval, jest donucen, místo aby dal se do práce, prodati svoji práci těm, kdo mají půdu, za podmínku, jež se jim zlíbí, a tyto podmínky právě jen stačí, aby udržel se při životě nejbídnějšího způsobu, to jest, veškerý výsledek jeho práce se mu odejme, a z něho vrátí se mu právě tolik, kolik nejkrutší vlastník jest nucen dávat otrokovi, totiž co by stačilo k zachování života. Žije v bídné chatrči, s rozbitou podlahou, se slaměnou střechou, špatně udržovanou, již prší. Pracuje od rána do noci, a jeho žena musí rovněž, a jeho děti, jakmile

jen umějí chodit, musejí rovněž do práce, plíti nebo plašiti vrány anebo konati podobné službičky majiteli pozemku, který milostivě jim dovoluje žíti a pracovati na své půdě. Často přijde nemoc, a až příliš často smrt. Pak není útočiště leč obec, nebo „Její Milost, vtělená dobročinnost“, žena neb dcera, anebo almužník „Boha všemohoucího pro onen kraj“, jak jej nazývá Tennyson, — majitel (ne-li stvořitel) světa v oněch končinách, jenž uštěďruje s urážlivou a ponižující blahovůlí nějakou malou částčku ze svého jmění přivlastněného z práce této rodiny a jiných takových rodin. „Nepodřizuje-li se ponížně a uctivě všem nadřízeným“, nestrhne-li chatrný klobouk se své beraní hlavy, jde-li mimo lord, nebo „její milost“ nebo „jeho ctihodnost“, nebo někdo z jejich podřízených; nevychová-li svých dětí v pokoře, která dle domnění těchto lidí sluší a patří „nižším třídám“; je-li podezření, že snad si utrhl jablko, nebo chytil zajíce, nebo potají ulovil rybu v řece, — přijde tento „svobodný Angličan“ o milost, přijde o práci. Musí uchýliti se k obci, anebo zahynouti hladem. Nachýlí se a ztuhne předčasně. Jeho žena je stará a sešlá, kdy by měla být v květu síly a krásy. Jeho dcery, — jež jsou na živu, vdají se za takové, jako je on, aby vedly takový život jako jejich matka, anebo snad byly svedeny „nadřízenými“, a poslány s několika librami sterlingů do některého velkého města, aby v několika letech zemřely ve veřejném domě, v nemocnici nebo ve vězení. Jeho hoši vyrůstají v nevědomosti a v surovosti; nemohou ho podporovati, když sestárne, ani kdyby chtěli, neboť nedostávají dosti z výtěžku své práce. Jediným útočištěm těchto manželů je na stará léta chudobinec, kde jsou tito upracovaní lidé vydržováni do smrti, z ostychu, aby nezemřeli na silnici, — kde muž je odloučen od ženy, a stará dvojice, nad níž kněz

církevní řádně ustanovený, pronesl: „Koho Bůh spojil, člověk nerozlučuj,“ vedou, vzdálení jsouce od sebe, život podobný životu v žaláři, dokavad nepřijde smrt jich vysvobodit.

V čem je postavení takového „k svobodě zrozeného Angličana“ lepší, než postavení otrokovo? Není-li to však správný obraz postavení anglického zemědělského dělníka, není správným proto, že jsem se nezdržel u nejtemnějších stínů — zakořenělé nevědomosti a surovosti, nízké mravní úrovně těchto pokořených a ponížených tříd. Pokud jde o množství a jakost potravy, oděvu, o bydlení, pohodlí a zábavu, není pochyby, že průměrnému otroku z Jihu vedlo se lépe, než vede se za našich dnů průměrnému zemědělskému dělníku anglickému, že jeho život byl zdravější a šťastnější a plnější. Pokud statný, dobře živěný, čilý negr měl cenu 1000 dolarů, nebyl by žádný vlastník otroků, byť sebe sobečtější a ukrutnější, udržoval své negry v takovém stavu, v jakém nuceny jsou žítí veliké třídy „svobodných Angličanů“. Ale tito bílí otroci nemají peněžní ceny. Nikoli práce, nýbrž země, která ovládá práci, má kapitálovou hodnotu. Práci člověka dostanete laciněji, než co stojí udržovati otroka v dobrém stavu pro trh, a když je upracován, lze jej nechat, aby buď zemřel, anebo aby se „o něj postarala obec“.

Mnozí říkají, že černoši jsou inferiorní rasa. Ale tito bílí otroci angličtí jsou z téhož kmene, který dal Anglii její učence a její básníky, její filosofy a státníky, její obchodníky a vynálezce, kteří byli hradbou ostrova, mořem obklíčeného. Jsou nevědomí, pokleslí a ponížení; žijí životem otroků a umírají smrtí chudšů prostě proto, že jsou oloupeni o svá přirozená práva.

V téže krajině, kde naleznete takovýto lid, kde uvidíte špinavé domky dělnické, kde bytosti lidské tísní

se jako stádo, uvidíte také velkolepá panská sídla, stojící ve velikých parcích aksamitové zeleni, s nádhernými duby, obydlí místních „Všemohoucích Bohů“, jak je nazývají básníci, a za něž je, jak se zdá, zhrublý lid anglický téměř pokládá. Nekonají nikdy žádné práce – honosí se tím, že po staletí jejich předkové nikdy nijaké práce nekonali; se svrchovaným opovržením pohlížejí nejen na člověka, který pracuje, nýbrž i na toho, jehož děd musil pracovati. A žijí v největším přepychu. Mají domy v městě a domy na venkově, koně, povozy, premované sluhy, jachty, smečky psů; mají všechno, co bohatství může opatřiti literaturou a výchovou a vzděláním, jež poskytuje cestování. A mají také jmění, jež uspoří, ukládajíce je v železničních akciích, v státních dlužních úpisech, nebo kupujíce pozemky ve Spojených státech. Ale ani špetky z tohoto bohatství nevyrobí. Mají je, protože se připouští, aby měli ve vlastnictví půdu, a tak jsou nuceni lidé, kteří vytvářejí majetek, odevzdávati jim své výdělky.

Tady jest jasně a zřejmě počátek a první příčina nerovnosti rozdělení majetku, která rodí takovou hroznou, ducha ubíjející chudobu vedle zpupného přepychu, a kterou lze v městech pozorovati ještě patrněji než na venkově. Tady jest jasně a zřejmě důvod, proč práce zdá se býti zbožím bezcenným, a proč ve všech zaměstnáních, v nichž lze použití pouhých nádeníků, mzdy tíhnou k nejmenší míře, při které lidský život může se ještě udržeti. Zbaveni jsouce přirozených práv k půdě, pokládání jsouce za vetřelce na boží zemi, jsou lidé doháněni k nepřirozené soutěži o výsadu pouhé živočišné existence, která v továrních místech a v městských brlozích přivádí lidstvo na hluboký stupeň bídy a ponížení, na němž bytosti stvořené k obrazu Božímu klesají pod úroveň zvířat.

A nemá-li tatáž nerovnost poměrů, jejíž počátky vidíme u nás, tutéž prvotní příčinu? Americké občanství nepropůjčuje práva k americké půdě. První a nejpodstatnější práva lidská, práva k životu, svobodě a k hledání štěstí, upírají se tu tak naprosto, jako v Anglii. A tytéž výsledky nezbytně budou následovati.

Hlava XV.

DVOJÍ OTROCTVÍ.

Musím ponechati čtenářům, aby provedli, libo-li jim, takováto šetření v jiných směrech, než kterým byly věnovány poslední tři kapitoly. (Urovnanější a vědecktější formou provedena jsou v Georgeově spisu: „Pokrok a chudoba“, k němuž odkazuje se čtenář, pokud běží o zevrubnější rozbor hospodářských otázek.) Čím pečlivěji pozorují, tím jasněji uvidí, že v jádru každého sociálního problému tkví nějaká sociální křivda, že „nešetření, nedbání a nevážení si lidských práv jest příčinou obecných pohrom a zkaženosti vlád“. Ale není vpravdě potřebí zevrubného zkoumání. Abychom pochopili, proč hmotný pokrok neprospívá masám, stačí jen uznati samozřejmou pravdu, že není možno žíti bez půdy, že lidská práce může vyrábět jedině na půdě a z půdy.

Robinson Crusoe, jak všichni víme, vzal si Pátka za otroka. Ale dejme tomu, že by místo jako otroka byl jej uvítal jako člověka a bratra, přečetl mu „Prohlášení nezávislosti“ a „Patnáctý dodatek“, a poučil jej, že je volným a nezávislým občanem, oprávněným hlasovati i úřady zastávati, ale zároveň jej i poučil, že právě onen ostrov jest jeho (Robinsona Crusoe) soukromým a výhradným vlastnictvím. Jaký byl by tu rozdíl? Pokud Pátek nemohl odletěti vzduchem, ani odplavati mořem, a pokud jsa vůbec živ, musil žíti na ostrově, byl by býval otrokem tak jako tak. Crusoeovo vlastnictví ostrova znamenalo i jeho vlastnictví k Pátkovi.

Otroctví osobní jest ve skutečnosti toliko hrubou a

primitivní formou vlastnictví k člověku. Vzniká jedině tam, kde obyvatelstvo žije rozptýleně, neudrží se však nikdy, leč působením zvláštních okolností tam, kde stísněnost obyvatelstva dodává půdě veliké ceny, neboť v tomto případě vlastnictví půdy zjednáva veškerou moc, jaká vyplývá z vlastnictví k lidem, a to způsobem vhodnějším. Vidíme-li v průběhu dějin, že porobitelé nadělali otroků z porobených, bylo to vždy tam, kde obyvatelstvo bylo řídké a země měla jen malou cenu, anebo, kde chtěli svoji lidskou kořist odvésti s sebou. Jinak porobitelé přisvojili si jen půdu porobených, čímž donutili právě tak účinně a daleko příhodněji porobené, aby pro ně pracovali. Teprve tehdy, když veliká panství bohatých patriciů počala vylidňovat Itálii, počal dovoz otroků. V Turecku a v Egyptě, kde osobní otroctví jest ještě zákonem dovoleno, obmezuje se na obyvatele a příslušníky harémů. Anglické lodi dovážely černé otroky do Ameriky a nikoli do Anglie nebo do Irska, protože v Americe země byla laciná a práce cenná, kdežto v západní Evropě země byla cenná a práce laciná. Jakmile by přestala možnost rozšiřování se po nové zemi, bylo by vymřelo otroctví v našich Jižních státech. Jak věci jsou, nelitují zemědělci z Jihu zrušení otroctví. Oni získají ze svobodných lidí jako nájemců tolik, kolik z nich získali jako z otroků. Pokud běží o otroctví pozemkové — připoutanost poddaných k půdě — formu to otroctví, jež nejdéle potrvála v Evropě, jest na prospěch vlastníku jen tam, kde jest malá poptávka po zemi. Ani otroctví pozemkové, ani naprosté otroctví osobní nebylo by mohlo nic přidati k skutečnému vlastnictví irských velkostatkářů nad lidem — k jejich moci, donutiti jej, aby pro něho pracoval bez odplaty. Jeho vlastní vzájemný zápas o prostředky výživy zajišťoval velkostatkářům vše,

co lid vůbec mohl poskytnouti. Anglickému majiteli půdy vlastnictví otroků bylo by jen břemenem a ztrátou, ježto dostane dělníky za méně, než kolik by ho stálo vydržování jich jako otroků, a ježto může, když ochuravějí, nebo vysílí, odkázati je na obec. Anebo, co by získal továrník Nové Anglie, kdyby nadělal otroků ze svých dělníků? Vzájemná soutěž tak zvaných svobodných lidí, jimž upírají se veškerá práva k zemi nazývané jejich vlastí, opatří mu práci laciněji a pohodlněji než osobní otroctví.

Že lid lze zotročiti právě tak účinně přivlastněním si jeho půdy jako přivlastněním jeho těl, jest pravda, již poznali dobyvatelé všech věků, a kterou s vývojem společnosti vždy rychle chápali ti, kdo měli sílu a bezohlednost a toužili žíti z práce jiných. Hrubší forma otroctví, při které každý jednotlivý otrok jest majetkem jednotlivého vlastníka, hodí se jedině pro jednoduchý stav společnosti, a s pokračujícím vývojem společnosti působí vlastníku více a více starostí, nepříjemností a výdajů. Ale zavede-li se vlastnictví půdy na místě vlastnictví osob, ušetří se majitelům mnoho starostí, dozoru a výdajů, a ač nenáleží jednotlivý otrok jako vlastnictví jednotlivému pánu, přece jedna třída je majitelkou práce třídy druhé právě tak, jako dříve.

Abyste každý jednotlivý otrok byl vlastnictvím jednotlivého pána, stalo by se při pokračujícím vývoji a při vzrůstající složitosti průmyslové organisace zřejmou nevýhodou pro pány. Byli by v nesnázích, měli-li by bičem nebo jinak donucovati otroky k práci, měli by výdaje s dozorem nad nimi a s vydržováním jich, kdyby onemocněli, nebo stali se práce neschopnými, měli by svízel, aby našli pro ně práci, anebo aby si jich zjednali, podle toho, jak v různých časech ročních a v různých dobách mění se počet otroků, jež

by různí vlastníci nebo různí najímatelé s výhodou mohli zaměstnati. Až by sociální vývoj pokročil, tyto nepřijemnosti byly by zajisté, kdyby nebylo jiné cesty vyhnouti se jim, přivedly vlastníky otroků k tomu, aby přijali nějaký takový způsob společného vlastnictví a správy otroků, k jakému společné výhody přivedly kapitalisty při správě kapitálu. Za jednoduchého stavu společnosti ten, kdo chce míti peníze pohotově k potřebě, musí je nahromadit, nebo cestuje-li, musí je nosit s sebou. Ten, kdo má kapitál, musí ho buď užít sám, nebo půjčit jej. Ale vzájemné pohodlí dalo podnět, když společnost se vyvíjela, k prostředkům, jak uspořiti si tuto nesnáz. Kdo chce míti svoje peníze přístupny, vloží je do banky, která zaváže se zachovati nebo vrátiti mu nikoli ony určité peníze, nýbrž peníze v stejném obnosu. A tak tím, že vloží svůj kapitál do spořitelen nebo úvěrních ústavů, nebo že koupí akcie nebo úvěrní papíry, zbaví se veškeré nesnáze s přechováváním a používáním peněz spojené. Kdyby osobní otroctví bylo potrvalo, byl by nějaký podobný výmysl býval časem zaveden i pro vlastnictví a správu otroků. Ale změnou formy otroctví, tím že lidé byli osvobozeni a půda přivlastněna, všechny výhody osobního otroctví mohou býti zajištěny bez jakýchkoli nevýhod, jež v společnosti složitě jsou spojeny s vlastnictvím jednotlivého pána nad jednotlivým člověkem.

Nemajíce možnosti zaměstnati samy sebe, jsou dělníci, dle jména svobodní, donucováni vzájemnou soutěží platiti jako nájemné celý svůj výdělek, pokud převyšuje to, čeho je potřebí k holému živobytí, anebo prodávati svoji práci za mzdu, jež postačí jen k holému životu. A ježto vlastníkům půdy, bývalým majitelům otroků, dána je možnost, aby si, právě tak

jako dříve, přisvojovali práci nebo výrobky svých bývalých poddaných, mají v této hodnotě, jakou dodává vlastnictví pozemkovému moc přisvojovati si výtěžky práce, kapitalisovaný ekvivalent nebo více než ekvivalent za hodnotu svých otroků. Není jim již třeba honiti otroky do práce, nedostatek a strach z nedostatku dovede to daleko účinněji, než důtky. Nemají již nesnází spojených s hledáním zaměstnání pro ně, nebo s najímáním jich do práce, nebo s výdaji na jejich vydržování, když nemohou pracovati. To je uvaleno na otroky. Dávka, kterou přes to na práci vydírají, zdá se, jako by dobrovolným platem. Přijímají to opravdu jako svůj poctivý podíl na důchodech výroby — neboť oni poskytují půdu! A nalézají tak zvané národní hospodáře, nemluvě ani o tak zvaných hlasatelích křesťanství, kteří jim to potvrzují.

My ve Spojených Státech se honosíme, že jsme odklidili otroctví. Pomineme-li otázku, na jakou část té víry o odstranění otroctví černochoů má většina z nás nárok, zůstane pravdou jenom tolik, že odstranili jsme jednu formu otroctví, a to formu primitivní, jež byla odstraněna ve větší části země sociálním vývojem, a jež přes to, že její rasová povaha dodávala jí obzvláštní houževnatosti, byla by časem bývala týmž způsobem odstraněna, jako v ostatních částech země. My jsme doopravdy otroctví neodstranili; podrželi jsme je v jeho nejpotutelnější a nejrozšířenější formě — ve formě, jež vztahuje se na bělochy jako na černochoy. Netoliko že otroctví nebylo odstraněno, ono se šíří a sesiluje, a my nepocitujeme výtek svědomí, prodávajíce do otroctví vlastní dítky, které teprve stanou se občany republiky. Neboť co činíme jiného prodávajíce zemi, na níž bude žítí budoucím občanům, mají-li vůbec žítí?

Podstatou otroctví jest loupež, páchaná na práci.

Zakládá se v tom, že nutí se lidé, aby pracovali, a při tom odnímá se jim výtěžek práce, vyjma to, co stačí k holému životu. Kolika z našich „svobodných a rovných občanů“ amerických je to údělem, a kolika údělem ještě to bude?

Ve všech našich městech jsou i za dobrých časů tisíce a tisíce lidí, kteří by rádi šli do práce, která by jim poskytla pouhou stravu a oděv, to jest, kteří by rádi přijali mzdu otrockou. Jak jsem dříve uvedl, massachusettský úřad pro statistiku práce a illinoiský úřad pro statistiku práce prohlašují, že ve většině případů výdělek námezdních dělníků nestačí k vydržování jejich rodin a musí býti doplňován výdělkem žen a dětí. V našich nejbohatších státech lze nalézt lidi uvedené ve stav skutečného poddanství, žijící v domech svých zaměstnavatelů, prodávající v jejich krámech a většinou nezpůsobilé vybaviti se ze svého závazku rok od roku. V Novém Yorku šijí se košile tucet po 35 centech, a ženy pracující čtrnáct až šestnáct hodin denně průměrně vydělají 3 až 4 dolary týdně. V jiných městech je cena takové práce ještě menší. Žádný pán by nedokázal, aby otroci, kteřížto jsou cenný majetek, pracovali tak úsilně, a aby je měli tak lacino.

Ale snad se řekne, že analogie mezi naším průmyslovým systémem a osobním otroctvím zakládá se jenom na tom, že vzaty byly v úvahu krajnosti. Mezi těmi, kdo si vydělají jen na pouhé živobytí, a těmi, kdo mohou rozmařile žíti z výdělků jiných lidí, jest mnoho stupňů, a to jest veliká střední třída. Mimo to mezi všemi třídami jest stálý pohyb individuí. Milionáři vnuci budou snad tuláky, kdežto i chudý člověk, jenž pro sebe pozbyl vší naděje, může se jí těšiti pro svého syna. Že také není pravda, že celý rozdíl mezi tím, co práce

náležitě si vydělá, a čeho se práci skutečně dostane, případně majitelům pozemků. A u nás ve Spojených Státech že velmi mnoho pozemkových vlastníků jsou malí vlastníci, lidé, kteří mají domov, kde žijí, nebo půdu, již vzdělávají, a kteří slučují povahu dělníka a vlastníka půdy.

Tyto námitky nejlépe se vyvrátí, pokusíme-li se představit si vysoce vyvinutou společnost, jako je naše, v které jest otroctví bez rozdílu ras. Abychom tak učinili, k tomu potřebí jest jisté představivosti, neboť takového případu neznáme. Osobní otroctví vyhynulo v Evropě dříve, než počala moderní civilisace, a v Novém světě bylo toliko otroctví rasové, a to v pospolitostech malého průmyslového rozvoje.

Ale představíme-li si otroctví bez rasové různosti v pokročilé pospolitosti, uvidíme, že společnost, i kdyby začala stavem, při kterém větší část lidu byla by zotročena částí zbývající, nemohla by dlouho zůstatí složena jen ze dvou tříd, pánů a otroků. Pohodlnost, zájem a potřeba pánů brzy by způsobily vznik třídy přechodné, mezi nimi a úplnými otroky. Aby byl vykonáván dozor nad prací otroků, aby udržováni byli v porobenosti, k tomu bylo by třeba bráti z řad otroků dozorce, strážníky atd., a odměňovati je větším podílem z výtěžku práce otrocké, než kolik dostává se obyčejnému otrokovi. Právě tak bylo by nezbytno pěstovati zvláštní zručnosti a nadání. A s postupem sociálního vývoje povstala by zajisté třída obchodníků, kteří obstarávají směnu výrobků otrocké práce, ponechali by si značný podíl, a třída sprostředkovatelů, kteří najímajíce práci otroků od pánů, také by si ponechali část jejího výtěžku. Tak by se vyvinuli mezi otroky nucenými pracovati za pouhé živobytí, a pány, kteří by žili bez práce, jednotlivci

rozmanitých přechodných stupňů, z nichž mnozí by beze vší pochybnosti nabyli znamenitého jmění.

A měnlivostí osudu vždy by klesali někteří majitelé otroků do třídy takovýchto osob stojících na rozhraní, a na konec i do třídy otroků, kdežto jednotliví otroci by se povznášeli. Svědomí, náklonnost nebo vděčnost by pány tu a tam pohnula, aby osvobodili otroky, vlastní zájem nutkal by je, aby svým otrokům odměňovali píli, vynalézavost, věrnost k sobě nebo zradu druhých. Tak našli bychom, jak se často stávalo v krajinách, kde bylo otroctví, otroky, kteří měli by volnost činiti, co by chtěli, s podmínkou, že zaplatí svým pánům určitý obnos každý měsíc nebo každé čtvrtletí, otroky, kteří z části vykoupili si svobodu na den, dva nebo tři dni v témž dni, nebo na některé měsíce v roce, a takové, kteří se zcela vykoupili, anebo svobodu dostali darem. A jako se vždycky stávalo, kde otroctví nemělo povahu rasovou, že někteří z těchto bývalých otroků nebo z jejich dětí při stálých změnách propracovali by se na nejvyšší místa, tak že při takovémto stavu společnosti, obhájci věcí, jak jsou, vítězně by poukazovali na tyto příklady říkajíce: „Vizte jak krásnou věcí je otroctví! Každý otrok může státi se majitelem otroků, je-li jen věrný, příčinlivý a rozumný! Jen jejich vlastní nevědomost a zhýralost a lenivost vadí, aby všichni otroci nestali se pány!“ A po té dají se do nářku nad přirozeností lidskou. „Chyba není v otroctví,“ řeknou, „nýbrž v přirozenosti lidské,“ — míníce ovšem lidskou přirozenost cizí, nikoliv vlastní. A kdyby někdo zmínil se o zrušení otroctví, obviní jej, že ohrožuje posvátná práva vlastnictví, že chce oloupiti chudé, slepé vdovy o otroky, kteří byli jejich jediným majetkem; nazvou jej ztřeštěncem a komunistou, nepřitelem lidstva a hanobitelem Boha!

Uvažte mimo to i působení daní v pokročilé společnosti založené na osobním otroctví, účinek zavedení monopolů v tovární výrobě, v obchodu a v dopravě, vytvoření veřejných dluhů atd., a uvidíte, že ve skutečnosti sociální jevy byly by v podstatě tytéž, kdyby lidé stali se vlastnictvím, jako jsou za systému, který činí vlastnictvím půdu.

Dlužno jest připomenouti, že otroctví, které vyplývá z přivlastňování země, nepřichází náhle, nýbrž podloudně a postupně. Kde obyvatelstvo je řídké a půda má malou cenu, může býti v platnosti řád soukromého vlastnictví k půdě, aniž jsou pocítovány přílišně jeho účinky. Když stává se nesnadnějším a nesnadnějším nabytí půdy, postupuje také skutečné zotročování pracovních tříd. Když cena pozemků stoupá, žádá se větší a větší část výtěžku práce za používání země, až konečně dělníkům nezbude nic, než mzda otrocká — holé živobyti.

Ale stupeň právě tak jako způsob, jak jednotlivci jsou dotčeni tímto vývojem, ovšem velice se různí. Kde majetek pozemkový byl velmi rozptýlený, tam udrží se po nějakou dobu, i když obyčejní dělníci byli stlačeni na mzdy otrocké, větší skupina menších majitelů půdy zaujímajících sprostředkující postavení, kteří podle toho, jaký mají pozemek, a podle toho, v jakém je poměru k jejich práci, mohou, abychom učinili srovnání s osobním otroctvím, býti dle stupňů srovnávání s majiteli několika málo otroků, s těmi, kdo nemají vůbec otroků, ale jsou sami svobodni, anebo s částečnými otroky, kteří jsou nuceni sloužiti jeden, dva, tři, čtyři nebo pět dní týdně, ale ostatní čas jsou svými vlastními pány. Když půda stává se dražší a dražší, tato třída přechází postupně v řady naprostých otroků. Nezávislý americký rolník pracující vlastníma

rukama na vlastní půdě jest ztracen tak jistě, jako byl ztracen před dvěma tisíci lety jeho pravzor v Itálii. Musí zmizeti s vývojem soukromého vlastnictví půdy, tak jako již vymizel anglický svobodník.

Zrušili jsme otroctví černošské v Spojených státech. Ale jak nepatrný prospěch mají z toho ve skutečnosti otroci. Jiří M. Jackson psal mi ze St. Louisu dne 15. srpna 1883:

„Za války sloužil jsem v jednom kentuckém pluku spojenecké armády. Když válka vypukla, měl můj otec šedesát otroků. Nevrátil jsem se léta do své kentucké domoviny, až před krátkým časem, a tu potkal jsem jednoho z bývalých černochoů svého otce, který mi povídal: ‚Pane Jiří, říkáte nám, že jste nás osvobodili, ale před Bohem, mně jest hůře, než když jsem náležel vašemu otci.‘ Majitelé plantáží jsou naproti tomu spokojeni s touto změnou. Říkají: ‚Jak pošetilé bylo od nás, že jsme šli do války pro otroctví. Máme nyní práci lacinější, než když jsme měli otroky.‘ Jak ji mají levněji? Protože v podobě nájemného berou si větší podíl z práce černochovy, než mohli za otroctví, ježto tehdy byli nuceni poskytovat jim dostatečné potravu, oděvu a lékařského přispění, aby otroka udrželi při zdraví, a byli donucováni svědomím i veřejným míněním, aby jej vydržovali, když nemohl již pracovat. Nyní jejich zájem a jejich odpovědnost přestává, když využili jeho práce, pokud se dá.“

V jedné svojí novele kapitán Marryat vypravuje o učiteli, jenž rozhlásil, že přestal užívatí rákosky. Když něžné matky, svedeny jsouce tímto prohlášením, přiváděly své hochy do jeho ústavu, výmluvně vykládal o barbarství rákosky. Ale sotva se za nimi zavřely dvěře, ubozí žáci se přesvědčili, že učitel zanechal užívání rákosky, zaměňiv je užíváním holí! Tomu velmi se

podobá naše zrušení černošského otroctví.

Jediný mezi našimi vynikajícími muži, který měl jakési tušení, čeho by bylo doopravdy potřebí k zrušení otroctví, byl Tadeáš Stephens, ale to bylo jen tušení. „Čtyřicet jiter a mezek“, bylo by bývalo podle jeho názoru měřítkem toho, co nejméně přísluší svobodnému muži, a to by na čas zjednálo jim trochu nezávislosti, jež je svobodě nezbytna. Ale jenom na čas. Průběhem doby a jakmile by tíseň obyvatelstva vzrostla, oněch čtyřicet jiter, aspoň ve většině případů, bylo by obtíženo hypotekami, mezek byl by prodán, a majitelé byli by brzo právě tak, jako dnes mezi těmi, kdo nemají ani píď země, ani prostředků dobýti si z ní výživu. Takový úděl poskytl by svobodným lidem snadnější začátek a pro mnohé by oddálil zlé časy, ale to je vše. Pokud půda jest soukromým vlastnictvím, tyto zlé časy musejí přijíti.

Nepopírám, že černoši z Jihu získali v některých směrech zrušením osobního otroctví. Netrvám ani na tom, že v celku by se jejich hmotné postavení bylo nezlepšilo. Ale dlužno je míti při tom na paměti, že jih jest jen řídké osídlen a jest opožděn v průmyslovém vývoji. Trvání otroctví bylo toho stavu dílem účinkem, dílem příčinou. Jak obyvatelstva přibývá, průmysl se vyvíjí, stává se postavení svobodných lidí krutějším a krutějším. Posud je na Jihu půda poměrně laciná, a jest jí tam mnoho, nejen nevzdělávané, nýbrž i nepřisvojené. Důsledkem toho je, že svobodní lidé nejsou ještě vhnáni do urputné soutěže, která nezbytně se dostaví s houstnoucím obyvatelstvem, není tam zdánlivého nadbytku práce hledající zaměstnání za jakýchkoli podmínek jako na severu. Svobodní lidé našli sice toliko výživu takovou, jako za dnů otroctví, a velmi často ani ne výživu tak dobrou, ale aspoň není příliš,

nebo vůbec není obtížno nalézt ji. Abychom náležitě mohli srovnati nové postavení svobodných se starým, jest třeba vyčkati, až lidnatostí a průmyslovým vývojem Jih počne přibližovati se poměrům Severu.

Ale ani na Severu (a z této příčiny ani v Evropě) nedosáhla tato forma otroctví, nezbytně vyplývající z vydělení práce monopolisací půdy, ještě vrcholu. Neboť rozsáhlá plocha nezabrané země na pevnině americké zabránila, že účinky moderního vývoje se ještě plně nepocítují. Zároveň jak stává se nesnadnějším a nesnadnějším obdržeti půdu, pokračuje i skutečné zotročení pracujících tříd. Zároveň jak stoupá cena půdy, požaduje se i větší a větší díl výtěžku práce za užívání půdy, to jest, dělníci musejí věnovati větší a větší část svého času službě majitelů půdy, až na konec, ať sebe úporněji pracují, nezbude jim nic, leč holé živobytí.

Nemůže býti, jak myslím, pochybnosti, že hledíc s téhož mravního hlediska, z obou systémů otroctví humánnější je ten, který činí lidi majetkem, než ten, který vzniká z toho, že půda činí se soukromým vlastnictvím. Ukrotnosti, které se páchají za systému osobního otroctví, bijí více do očí a budí více rozhořčení, poněvadž jsou to vědomé činy jednotlivců. Z utrpení chudiny za zdokonalenějšího systému naproti tomu nikdo osobně nezdá se býti odpovědným. Kdyby lidská bytost byla s rozvahou upálena jinými lidskými bytostmi, to by podnítilo naši fantasii a probudilo naše rozhořčení daleko více než veliký požár nebo železniční neštěstí, při němž sto lidí bylo za živa upečeno. Ale právě tento fakt dopouští, že ukrotnosti, jež by se neztrpěly za jednoho systému, za druhého projdou takřka bez povšimnutí. Lidské bytosti jsou přetíženy prací, hynou hladem, jsou zbaveny všeho světla, vši

lahody života, jsou odsouzeny k nevědomosti a k sesurování a k nákaze tělesnými i mravními neduhy, jsou doháněny k zločinu a k sebevraždě, nikoli jinými individuy, ale železnou nutností, z níž, jak se zdá, nikdo osobně není odpověden.

Abychom našli v letopisech osobního otroctví podobné hrůzy, jaké den ze dne vyskytují se uprostřed křesťanské civilisace, bylo by třeba zajít zpět k starověkému otroctví, k dějinám španělských výbojů v Novém světě, nebo k příběhům z cest v mezipalubí.

Že osobní otroctví není nejhorší formou otroctví, poznáváme z toho faktu, že v krajinách, kde bylo v platnosti nehledíc k různosti plemene, doplňovaly se řady osobních otroků ze řad svobodných chudásů, kteří dohnání jsouce bídou prodávali sebe nebo své děti. A myslím, že nikdo, kdo čte naše denní listy, nemůže pochybovat o tom, že i v Spojených státech jest již mnoho takových lidí, kteří by rádi, kdyby u nás existovalo osobní otroctví bez rozdílu plemene, prodali sebe nebo své dítky, a kteří by tím provedli výhodnou výměnu za svoji tak řečenou svobodu.

My jsme otroctví nezrušili. Nikdy nedovedeme otroctví zrušit, dokud poctivě neuznáme základní pravdu, projevenou v prohlášení nezávislosti, a nezajistíme všem rovná a nezcizitelná práva, jimiž byli obdařeni od svého Stvořitele. Nemůžeme-li, nebo nechceme-li toho učiniti, bylo by s hlediska humanity a sociální ustálenosti záhodno, pokud by to prospělo, uvažovati, nebylo-li by moudré, opravit naši ústavu a dovoliti chudým, bělochům jako černochům bez rozdílu, aby prodávali sebe a své děti hodným pánům. Je-li nezbytno, abychom měli otroctví, byla by lepší taková forma, při které otrok zná svého vlastníka, a při které jest možno dovolávat se jeho srdce a svědomí a

hrdosti. Lépe jest vychovávat děti za otroky dobrých, křesťanských, civilisovaných lidí, než vychovávat je pro veřejné domy nebo trestnice. Ale bohužel, toto východisko jest vyloučeno. I kdybychom zákonem opět připustili otroctví, kdo by lidi kupoval, když může tak lacino lidi najímati?